

Studia Biblica Slovaca

Ročník 6

2014

Číslo 2

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník VI (2014), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Juraj FENÍK (Košice) – Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Košice) – Jozef JANČOVIČ (Bratislava) – Róbert LAPKO (Košice) – Libor MAREK (Roma, I) – Milan SOVA (Bratislava) – Peter ŠOLTĚS (Oestrich-Winkel, D) – Jozef TIŇO (Bratislava) – František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) – Pavel VILHAN (Badín) – Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Výkonný redaktor: Martina Korytiaková

Jazyková úprava: Anna Viglašová

Obálka: Michal Martinka

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 26 02, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk; František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@gmail.com.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe (najlepšie pripojeným dokumentom e-mailu), podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word (formát A4, typ písma Times New Roman, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu ako v programe BibleWorks, tak upresniť aké, prípadne preposlať používaný font spolu s príspevkom. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov a jeho anglickou verziou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine a angličtine, zoznamom bibliografie podľa bibliografického štýlu a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Viac na www.biblica.sk.

Objednávky môžete posielat' na mailovú adresu vydavateľa (kniznica@frcth.uniba.sk), redakcie (redakcia@biblica.sk) alebo knižnice Kňazského seminára sv. Františka Xaverského v Badíne (kniznica@xaver.sk).

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014

Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2014.

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 6 €

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Recenzie

WRÓBEL, Mirosław Stanisław: *Jezus i Jego wyznawcy w Talmudzie. Analiza tekstologiczna, historyczna i socjologiczna.* Wydawnictwo KUL: Lublin, 2013. 272 s. ISBN 978-83-7702-639-7.

Monografia Mirosława Stanisława Wróbela stanovuje kontinuitu dlhoročnej výskumnej práce autora v oblasti raných etáp procesu rozchodu Cirkvi a Synagógy, zároveň však vstupuje do novej bádateľskej oblasti, ktorou je výskum jednotlivých aspektov podstaty a histórie rabínskeho judaizmu. Význam a prínos spočíva v tom, že autor v monografii analyzuje veľmi citlivé aspekty, v ktorých veľmi často dochádzalo k „nad-interpretácii“ tak zo strany kresťanských, ako aj židovských autorov. Autor monografie, vedomý si tejto skutočnosti, predchádzajúc prípadným nepochopeniam a podozreniam, hneď v úvode uvádza: „Táto kniha – hoci na niektorých miestach môže šokovať svojou ostrosťou antikresťanských formulácií – poukazuje na potrebu vzájomného dialógu a pochopenia.“ (s. 14). Vyjadrený prístup poukazuje na skutočné zámery autora, ktorý do tejto neobyčajne „horúcej“ tematiky chce vniesť vlastný prínos v oblasti kresťansko-židovského dialógu.

Monografia sa začína úvahami autora (s. 13-15), nasleduje zoznam skratiek (s. 17-22), rozsiahly úvod (s. 23-35) a tri kapitoly (s. 37-188). Zavŕšením je záver (s. 189-195), po ktorom nasleduje dodatok (s. 197-204) a rozsiahla bibliografia (s. 205-238). Na konci monografie autor umiestnil zhrnutie vo francúzskom (s. 239-242) a anglickom (243-246) jazyku a index autorov (s. 247-258). Publikácia je napísaná v poľskom jazyku, opierajúc sa predovšetkým o cudzojazyčnú (anglickú, francúzsku a nemeckú) literatúru predmetu a o pramenné texty v hebrejčine, aramejčine a gréčtine.

Po formálnej stránke je štruktúra knihy logická a prehľadná. V úvode autor podáva cieľ monografie – predstavenie rabínskej optiky vzťahu k osobe Ježiša a jeho nasledovníkom a ukázanie genézy židovského toposu o Ježišovi, jeho rodine a nasledovníkoch, ako odpoveď na otázky: 1. Do akej miery sa rabínska literatúra zaujíma osobou Ježiša a jeho učeníkov?; 2. Aký je zámer umiestnenia fragmentov o zakladateľovi kresťanstva a jeho vyznávačoch v rabínskych textoch?; 3. Je možné na základe židovskej literatúry dôjsť k historickému Ježišovi?; 4. V akom rozsahu

rabínske texty obsahujú antikresťanský potenciál a určujú polemickú odpoveď na idey obsiahnuté v kanonických evanjeliách? (s. 24-25).

Autor zdôrazňuje dva protikladné postoje autorov k významu a funkcii talmudických textov o Ježišovi a kresťanoch. Na jednej strane minimalizovanie ich prítomnosti a znižovanie ich historickej hodnoty (M. Goldsein, J. Maier), na druhej strane prehnane akcentovanie ich častého výskytu a významu (H. Laible, G. Dalman, R. T. Herford, H. L. Strack, J. B. Pranjatis). Vďaka precíznej textologickej, historickej a sociologickej analýze vybraných talmudických textov sa autor rozhodol pre „zlatý stred“. Nie je to jednoduché vzhľadom na dlhodobý negatívny postoj Cirkvi voči Talmudu na jednej strane a na druhej strane rozhodný defenzívny postoj väčšiny židovských autorov (pozri s. 29). M. S. Wróbel predstavuje najdôležitejších predchodcov vecnej reflexie tejto náročnej problematiky, čím prezentuje vlastnú podrobnú analýzu textov z Jeruzalemského a Babylonského talmudu, ktoré „explicitne alebo implicitne sa vzťahujú na Ježiša a kresťanstvo“ (s. 33).

Prvá kapitola (s. 37-74) s názvom *Talmud* zahŕňa syntetickú prezentáciu genézy, historický kontext a štruktúru Jeruzalemského a Babylonského talmudu, ako aj ich stručný obsah. Autor sa tu odvoláva na mnohé cudzojazyčné spracovania. Táto kapitola má prehľadový charakter, ale je to vyvážená, podrobná syntéza, ktorá usporadúva poznatky o jednotlivých pokoleniach tannaitov a amoraitov, o ich prínose v oblasti široko chápanej reformy židovstva po národno-náboženskej katastrofe súvisiacej so zničením Jeruzalemského chrámu a úplnou stratou židovskej štátnosti (r. 70-135). Autor mohol viac pozornosti venovať prínosu židovských učencov savoraitov a gaonitov, ktorí realizovali poslednú redakciu obidvoch Talmudov (s. 57-58, 66). Významným prínosom je 4. podkapitola *Talmud a Nový Testament* (*Talmud a Nový zákon*, s. 69-74), v ktorej autor podáva zaujímavé postrehy, poukazujúc na najvýznamnejšie metodologické problémy vo výskume talmudických prameňov na tému Ježiša a kontextu Nového zákona ako historického prameňa. Predstavuje zjavné paralely medzi talmudickými a evanjelióvymi textami, čo na jednej strane poukazuje na využívanie spoločných tradícií, na druhej strane na poznanie Ježišovho učenia a jeho evanjelia medzi rabínmi.

Nasledujúce dve kapitoly sú v súlade s názvom monografie venované analýze talmudických textov o Ježišovi (2. kapitola, s. 75-136) a o jeho prívržencoch (3. kapitola, s. 137-188).

Druhá kapitola *Teksty o Jezusie* (*Texty o Ježišovi*) sa delí na tri podkapitoly. Charakterizuje ich symetria rozsahu a predovšetkým štruktúra, ktorá predstavuje najprv kresťanský pohľad a po ňom obširnejší rabínsky pohľad. Špeciálny záujem tak kresťanských, ako aj židovských autorov bol venovaný problematike ukázaniu identity Ježiša v troch aspektoch: Ježišovo narodenie a pôvod; jeho účinkovanie a učenie; Ježišova smrť a predurčenie.

Prvá podkapitola *Narodiny i pochodzenie Jezusa (Narodenie a pôvod Ježiša)* (s. 75-101) najprv podáva syntetický prehľad evanjeliovej tradície a na jej základe množstvo prvkov rozvinutej kresťanskej teológie (s. 76-81). Následne v druhej časti 1. podkapitoly predstavuje rabínsky pohľad. Sám autor tvrdí, že Židia, poznajúc evanjeliové posolstvo, ako aj obsah učenia Ježišových učeníkov, mali zámer spochybniť podstatné poslanie kresťanskej viery – to, že Ježiš, ktorý pochádza z Dávidovho rodu, narodil sa z Panny mocou Ducha Svätého. Autor monografie chce poukázať na skutočnosť, že v prvých storočiach sa formovali dva rodokmene Ježiša a jeho predchodcov. Prvý v kresťanskom spoločenstve, ktorý sa zakladal na tradícii obsiahnutej v kanonických evanjeliách (s. 76-81), a druhý v židovskom spoločenstve (s. 81-101), ktorý sa stal určitým antievanjeliom rozšíreným v diaspóre (s. 81-82).

Najvýraznejšie elementy židovského antievanjeliového postoja k zakladateľovi kresťanstva sa zachovali v Mišne (*Jeb* IV, 13) a Babylonskom talmude (*Szab* 104b, 106b; *Sanh* 67a). Rodokmeň Ježiša je tu predstavený ako výsledok cudzoložného zväzku jeho matky a jej milenca Pandera, čo zjavne malo navodzovať status Ježiša ako nemanželského dieťaťa. Veľmi výpovedná je skutočnosť, že rozhodný negatívny postoj voči Ježišovi a jeho matke nastal v rannom rabínskom období, pretože neskoršie talmudické texty sa už nekoncentrujú na jednoznačné určenie totožnosti Ben Pandery/Ben Pantery, čo predpokladá, že adresáti dobre vedia, o koho ide (s. 86).

Autor následne v tejto podkapitole predkladá analýzu textu Tosefty *Hul* II, 22.23 (traktát, ktorý reguluje vzťahy s „heretikmi“), ktorý opisuje prípad rabbiho Eleazara b. Dama, ktorý bol poštipnutý hadom a hľadal pomoc u liečiteľa, ktorý liečil v mene „Ješua Ben Pantery“. V Jeruzalemskom Talmude v podobnom kontexte prípadu rabbiho Eleazara b. Dama, sa nachádza text o vnukovi rabbiho Jehoszua b. Leviho, ktorý bol vyliečený neznámym liečiteľom v mene Ješu Ben Pandery (*JT AZ* II,2; *JT Šabb* XIV,4).

Na základe analýzy textov M. S. Wróbel konštatuje, že existovalo vnútorné napätie medzi rabínmi v období Jabne v otázke vzťahu voči židovským vyznávačom Ježiša, a že prívrženci rabínskeho judaizmu a prívrženci Ježiša sú v blízkom kontakte a vzťahu (s. 88).

Analýza rabínskych textov preukázala, že raná palestínska tradícia nazýva Ježiša menom „Ben Pantera/Pandera“, avšak pôvod a význam tohto kryptogramu je predmetom diskusie a nemá konečný konsenzus.

Autor sa v rámci tejto podkapitoly taktiež venuje analýze pohanských a kresťanských prameňov, čiže nežidovským prameňom, v ktorých sa nachádzajú reakcie na rabínsku tradíciu, ktorá predstavuje postavu Ješu Ben Pantery/Pandery (s. 98-101), konkrétne úryvok z diela Origena *Contra Celsum* (I,28.32) a Tertuliána *De spectaculis* (30,6). Autor monografie prízvukuje, že tieto texty sú svedkami názorov,

ktoré datujeme do obdobia pred redakciou Mišny a Tosefty, a to dokazuje, že rabínsky negatívny postoj voči Ježišovi má dlhodobý pôvod. V závere autor jasne konštatuje, že evanjeliová a talmudická tradícia o narodení a pôvode Ježiša sú v úplnej opozícii.

Druhá podkapitola s názvom *Działalność i nauczanie Jezusa* (Ježišovo účinkovanie a učenie) podáva retrospektívu evanjeliovej (s. 102-107) a talmudickej tradície (s. 107-120). Talmudická tradícia ukazuje Ježiša pejoratívne so zámerom docieľiť medzi Židmi nezájem o kresťanstvo a jeho zakladateľa. Autor monografie analyzuje texty, ktoré explicitne citujú Ježišovo učenie, ktoré ho zobrazuje ako modloslužobníka a skazeného človeka, pozbaveného morálnych zásad. Konkrétne ide o texty z Tosefty (*Hul* II,24) a z Babylonského talmudu (*AZ* 16b-17a; *Ber* 17a-b; *Sanh* 103a; 107b). Zo všetkých týchto fragmentov vyznieva silný antievanjeliový postoj, ktorý svoje vyjadrenie nachádza v odporúčaniach rabínov, aby sa vyznávači judaizmu stránili akýchkoľvek kontaktov s kresťanmi. Potláčanie Ježiša a jeho učenia dosiahlo až taký rozmer, že koncom I. stor. rabíni uvalili trest exkomunikácie na židokresťanov. Ježiš je predstavovaný ako zvodca národa, ktorý si zasluhuje najkrutejšie odsúdenie, čo je priamo vyjadrené v traktáte *Sanh* 107b (*Sot* 47a), ktorý v dôsledku cenzúry absentuje v súčasných vydaniach Talmudu (s. 117-120).

Tretia podkapitola má obdobnú štruktúru a s názvom *Śmierć i przeznaczenie Jezusa* (Ježišova smrť a predurčenie), v ktorej autor v prvom rade zhŕňa základné prvky evanjeliovej tradície (s. 120-125) a následne analýzu rabínskych prameňov (s. 125-136), čo mu umožnilo predstaviť rabínsku interpretáciu na tému Ježišovej smrti a jeho predurčenia. Konštatovanie autora: „Podľa nich Ježiš ako čarodejník, rúhač, modloslužobník a ten, ktorý zvádza národ, bol spravodlivo odsúdený na smrť. Jeho predurčením je pekló, v ktorom sa varí vo vriacom kale“ (s. 125). Autor na základe analyzovaných textov z Tosefty (*Sanh* X,11), Babylonského talmudu (*Sanh* 43a; 106b; *Git* 56b-57a) a Jeruzalemského talmudu (*Sanh* VII,10) predstavuje skutočnosť, že rabíni urobili všetko preto, aby opierajúc sa o vlastnú exegézu biblických textov zdôvodnili správnosť a oprávnenosť Ježišovho ukrižovania.

V kontexte tejto podkapitoly je najsilnejším negatívnym rabínskym antievanjeliom voči Ježišovi motív Jeho večného odsúdenia, ktorý nadväzuje na Eucharistiu, na jej nepochopenie a predpisy týkajúce sa rituálnej čistoty. Rabínsky postoj, ktorý Ježišovo učenie považuje za herézu a odsudzuje ho na pekelné odsúdenie, malo spochybniť Ježišovo učenie a odradiť jeho sympatizantov. Nemožno nespomenúť, že niektoré rabínske obvinenia boli také silné, že v XV. a XVI. stor. boli ako prejavy postoja rabínskeho antievanjelia odstránené z tlačených vydání Talmudu, a to z obavy pred ostrými reakciami kresťanov.

Tretiu kapitolu s názvom *Teksty o wyznawcach Jezusa (Texty o Ježišových prívržencoch)* otvára podkapitola *Uczniowie Jezusa (Ježišovi učeníci)* (s. 137-147),

v ktorej autor monografie, opierajúc sa o novozákonné texty a patristické svedectvá, predstavuje kontext prenasledovaní Ježišových učeníkov a nasledovníkov zo strany Židov, ktoré sú svedectvami nielen nepriateľského postoja judaizmu voči Ježišovmu učeniu a jeho nasledovníkom, ale v niektorých textoch nájdeme priame výpovede o prenasledovaní a zabíjaní Ježišových prívržencov (s. 137-140). Citujúc autora: „Zosilnenie prenasledovaní židokresťanov rabínskym judaizmom mohlo byť spôsobené redakciou *Dvanásteho blahoslavenstva – Birkat ha-Minim* (koncom I. stor.), ktoré sa stalo súčasťou modlitby *Osemnásť blahoslavenstiev*“ (s. 140). Nasleduje analýza dvoch textov z Babylonského talmudu (*Sanh* 43a-b; *Šabb* 116a-b). V prvom je reč o piatich Ježišových učeníkoch odsúdených na trest smrti (ich mená sú symbolické); podobne ako ich učiteľ sú odsúdení z rúhania, mágie a modloslužby. M. S. Wróbel, odvolávajúc sa na T. Herforda, tvrdí, že je to obraz skutočnosti, v ktorom ide vo všeobecnosti o Ježišových učeníkov (*Minim*) znášajúcich prenasledovania zo strany Židov (s. 141). Druhý talmudický text útočí na dôveryhodnosť evanjelia a zosmiešňuje kresťanstvo. Je paradoxné, že spochybnenie evanjelia potvrdzuje poznanie evanjeliových textov a tradície rabínmi. Opis pochádza zo sklonku I. a II. stor. po Kr. v časoch rabbiho Gamaliela II. Veľa autorov sa prikláňa k historicite tohto opisu.

Podkapitola *Dwunaste blogoslawieństwo (Birkat ha-Minim) (Dvanáste blahoslavenstvo)* (s. 147-165) je autorom spracovaná veľmi precízne, čo dokazuje jeho dlhodobý záujem o danú problematiku. Cituje a analyzuje tu nielen talmudické texty, ale aj množstvo hodnotných poznatkov z danej problematiky. Na ich základe potvrdzuje tézu, že rabíni urobili revíziu blahoslavenstiev a voviedli doň nové motívy, ktoré boli podmienené nevyhnutnými potrebami konfrontácie s kresťanstvom. Predstavuje živú diskusiu medzi odborníkmi, týkajúcu sa významu a funkcie formuly *Birkat ha-Minim*, a to na základe vybraných zachovaných manuskriptov (v rôznych recenziách), ktoré obsahujú text tejto formuly (s. 150-164). Tu sa autor odvoláva aj na novozákonné a patristické texty, ktoré obsahujú *historicky potvrdené* formuly *Birkat ha-Minim*, formulácie, ktoré jasne poukazujú na napätia medzi judaizmom a kresťanstvom koncom I. stor. (Jn 9,22; 12,42; 16,2). Stopy praxe preklinania, zlorečenia a vylučovania židokresťanov zo synagógy nájdeme aj v dielach kresťanských autorov (Justín Mučeník, Origenes, Epifanius, Hieronym, Ján Zlatoústý). V závere autor konštatuje, že *Birkat ha-Minim* bolo pravdepodobne spočiatku nasmerované proti všetkým schizmatickým elementom, medzi ktorých patrili aj židokresťania. Následne bola táto formula v jednotlivých synagogálnych spoločenstvách používaná aj vo význame vylúčenia vyznávačov Ježiša zo židovského spoločenstva.

Tretia podkapitola s názvom *Nazarejczycy – Nocrim (Nazaréni)* (s. 165-171) hovorí o mieste tohto termínu v rabínskej literatúre, odvolávajúc sa taktiež na

novozákonné texty. Hebrejským termínom *Nocrím* bol označovaný nielen Ježiš, ale aj jeho židovskí učeníci. Vzťahoval sa nielen na úzky okruh Ježišových učeníkov, ale na celú prvotnú Cirkev. Bolo to označenie menej pejoratívne ako *Minim*, a preto sa zriedkavejšie objavuje v Babylonskom a Jeruzalemskom talmude (*AZ* 6a, *Taan* 27b).

V ďalšej podkapitole s názvom *Heretycy – Minim (Heretici)* (s. 171-180) sa M. S. Wróbel venuje problematike, ktorá spôsobuje živú diskusiu medzi odborníkmi na tému identity a funkcie *Minim*. Jedným z dôvodov je fakt, že fragmenty rabínskych spisov, v ktorých vystupoval tento termín, prešli procesom kresťanskej cenzúry a židovskej autocenzúry. V rabínskych spisoch tento termín vystupuje v rôznych významoch v závislosti od času a miesta redakcie daného spisu – vzťahuje sa na heretikov vo všeobecnosti, na židokresťanov, a v kontexte antikresťanskej polemiky s *Minim* je možné vnímať enigmatický vzťah rabínov k tzv. desiatim pokoleniam Izraela. Autor monografie, analyzujúc dva texty Tosefty (*Sanh* XIII,5; *Hull* II,20.21) a text Jeruzalemského Talmudu (*Ber* I,4), sa dotýka okrem iného dôležitej spomenutej otázky statusu a osudu tzv. desiatich (stratených) pokolení Izraela (s. 174).

Posledná podkapitola tretej kapitoly s názvom *Ewangelie (Gilionim) i księgi heretyków (Evanjeliá a spisy heretikov), (Sifrei Minim)* (s. 180-188) je venovaná dvom výrazom vystupujúcim v rabínskych textoch – kryptogram *Gilionim*, ktorý je odborníkmi stotožňovaný s gnostickými alebo apokalyptickými knihami, podľa niektorých aj s kresťanskými evanjeliami. Označenie *Sifrei Minim* sa vzťahuje na knihy heretikov (kresťanské knihy; magické spisy; zvitky Tóry spísané *Minim*). Autor monografie analyzuje vybrané rabínske texty Tosefty (*Šabb* XIII,5) a Jeruzalemského talmudu (*Šabb* XVI,1) a dochádza k záveru, že negatívny postoj rabínov k týmto spisom sa netýka ich obsahu, ale vychádza z faktu ich používania židokresťanmi, ktorí sú považovaní za heretikov, odpadlíkov od Boha. Na tomto fakte autor akcentuje skutočnosť, akým veľkým ohrozením pre halachické princípy rabínskeho judaizmu bola viera židovských prívržencov Ježiša ako Mesiáša a Božieho Syna (s. 185). Iné aspekty silnej separácie sú zjavné v Babylonskom talmude (*Šabb* 116a), kde sú evanjeliá označené nielen ako heretické spisy, ale aj ako spisy nepravosti a klamstva *Avon-Gilion*, ako odpoveď na postoj k Ježišovi a jeho nasledovníkom (s. 188).

V závere (s. 189-195) monografie M. S. Wróbel podáva koncovú syntézu najvýznamnejších záverov svojho výskumu.

Je potrebné oceniť dôkladné spracovanie danej monografie. Kresťansko-židovské vzťahy sú komplikované a aj dnes vo vzájomnom dialógu absentujú niektoré témy, ktoré sú problematické, ba až zakázané. Aj keď sú dôvody mlčania v sporných témach známe, vo vedeckých prácach ani tieto témy nemôžu byť

zabudnuté o to viac, že židovskí autori sa im vo svojich prácach nevyhýbajú. Monografia M. S. Wróbela sa zapisuje do odvážneho a potrebného hnutia výskumu obrazu kresťanstva a kresťanov v rabínskej tradícii. Je potrebné vyzdvihnúť veľmi podrobné textologické analýzy pramennej rabínskej literatúry, ktoré sa zakladajú na vynikajúcej znalosti pramenných jazykov a okolnosti zrodu a tradovania rabínskej literatúry.

Problematika monografie preniká a otvára nové výskumné obzory; novátorstvo tejto práce spočíva v odvážnom prístupe a v jasne spracovanej citlivej tematike. Autor splnil stanovený cieľ a vniesol do problematiky vlastný prínos. Monografia je vďaka spôsobu svojho spracovania prínosom v dialógu Katolíckej cirkvi so Židmi a judaizmom. Je cennou prácou predovšetkým pre odborníkov v oblasti biblických vied, judaizmu a religionistiky, avšak prístupnosťou a jasnosťou autorovho jazyka aj širokej verejnosti, ktorú zaujíma téma židovsko-kresťanských vzťahov. Vzhľadom na skutočnosť, že slovenský čitateľ nemá k dispozícii obdobné spracovanie danej problematiky v slovenskom či českom jazyku, je táto monografia M. S. Wróbela, významného poľského odborníka v oblasti starozákonnej i novozákonnej literatúry, Jánovskej tradície a rabínskych spisov, cenným prameňom vo výskumnej a odbornej činnosti, a to aj napriek tomu, že je v poľskom jazyku.

Mária Kardis

SPRÁVY A OZNAMY

O Pentateuchu v Jeruzaleme

Na konci akademického roku 2013/2014 sa v dňoch 25. – 29. mája 2014 na izraelskom Inštitúte pre pokročilé štúdiá (Institute for the Advanced Studies [IAS]) Hebrejskej univerzity v Jeruzaleme uskutočnila konferencia z názvom *The Pentateuch within Biblical Literature: Formation and Interaction – Pentateuch v biblickej literatúre: vznik a interakcia*. Konferenciu organizovali štyri univerzity, z

Contents

Treaties

Vavrinec Radoslav MITRO OP

- Jeremiah in Matthew. Litarary-Theological Study of the Prophet
Jeremiah in the Gospel of Matthew 137-157

Dagmar KRÁĽOVÁ

- For she loved much. Outline of the complementarity of the narrative
analysis and of the psychological aspects in Luke 7:36-50 158-185

Jaroslav RINDOŠ

- St. Joseph, “*Ženích*” (the Bridegroom) or “*Manžel*” (the Spouse,
Husband) of the Virgin Mary? Erroneousness of the designation
“*ženích*” or its equivalentents in some other languages 186-196

Helena PANCZOVÁ

- The technique of translating from Biblical Greek (3):
The Septuagint as the result and as the starting point – the example
of Hebraisms in the Song of Songs 197-204

- Abstracts and Reviews** 205-224

- Communications and references** 225-238

Obsah

Štúdie

Vavrinec Radoslav MITRO OP

Jeremiáš u Matúša. Literárno-kritické skúmanie proroka Jeremiáša
v Evanjeliu podľa Matúša 137-157

Dagmar KRÁĽOVÁ

Lebo veľmi miluje. Náčrt komplementarity naratívnej analýzy
a psychologických aspektov v Lk 7,36-50 158-185

Jaroslav RINDOŠ

Sv. Jozef, ženích či manžel Panny Márie? Nesprávnosť pomenovania
„ženích“ a jeho ekvivalentov v niektorých jazykoch 186-196

Helena PANCZOVÁ

Technika prekladu z biblickej gréčtiny (3): Septuaginta ako výsledok a
ako východisko – príklad hebrejizmov vo Veľpiesni 197-204

Abstrakty a recenzie 205-224

Správy a oznamy 225-238